

Jak podpořit pozitivní chování ukrajinských žáků ve školách

Zmíněné principy jsou platné i pro ostatní žáky s odlišným mateřským jazykem bez ohledu na jejich státní příslušnost

ALICE KOURKZI

Anotace:

Text upozorňuje na možné odlišnosti v chování žáků s OMJ v českých školách a poskytuje doporučení, jak školy mohou nežádoucímu chování a konfliktním situacím předcházet.

Klíčová slova:

heterogenní třída; čeština jako cizí jazyk; čeština jako druhý jazyk; žák cizinec; žák s OMJ; cizinec; OMJ; Ukrajina; SVP

Je potřeba počítat s tím, že každý vzdělávací systém má jiná pravidla a požadavky na žáky. Žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ) mohou přicházet ze škol v zahraničí, kde byl více kladen důraz na vzdělávání než na výchovně-vzdělávací proces. To se může projevat rozdílnými zvyklostmi ve školním chování, rozdílným způsobem omlouvání absence, odlišnou kontrolou domácí přípravy i komunikací rodiny se školou.

Neobvyklé chování mohou vyvolávat u žáků s OMJ i pro ně nezvyklé situace v českém školním prostředí (např. projektová výuka místo frontální výuky, skupinová práce místo individuální, nošení přezůvek a další).

Cílem tohoto textu je upozornit na možné odlišnosti v chování žáků s OMJ v českých školách a poskytnout doporučení, jak školy mohou nežádoucímu chování a konfliktním situacím předcházet.

1

Nastavte systém, rozdělte zodpovědnost

V současné době přichází do českých škol velké množství žáků, kteří absolvovali předchozí školní docházku v zahraničí. Je potřeba počítat s tím, že každý vzdělávací systém má jiná pravidla a požadavky.

Neponechejte nic náhodě.

V současné době prochází ukrajinské školství reformou nazývanou Nová ukrajinská škola (NUŠ). Podle této reformy budou mít děti, které nastoupily do školy od roku 2017, úplné střední vzdělání po dvanácti letech studia. V současné době je to po jedenácti letech. Ukrajínští studenti jdou na vysokou školu ve věku 17–18 let. Zdroj: [Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno | Zapojmevsechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](#)

Nastavte systém péče o nově příchozí žáky. Jmenujte odpovědné osoby za jednotlivé oblasti.

Nejdůležitější postavou v procesu integrace bývá zpravidla třídní učitel. Do procesu přijetí nového žáka by měli být zapojeni také všichni členové školského poradenského pracoviště (ŠPP), tedy výchovný poradce, speciálního pedagoga, školního psychologa. V případech, kdy se očekává nástup většího počtu žáků, je dobré ustanovit funkci koordinátora vzdělávání žáků cizinců, případně jmenovat adaptačního koordinátora pro první týdny. Každý z pracovníků by měl vědět, jakou funkci ve směru k žákovi vykonává a kdo celý tým řídí.

Odpovězte si na otázky:

- Kdo žáka provede prvními týdny ve škole a seznámí ho s třídními a školními pravidly?
- Kdo bude zodpovědný za komunikaci se zákonnými zástupci?
- Kdo bude odpovědný za začlenění žáka do třídy a školy?
- Kdo bude zodpovědný za výuku češtiny pro cizince?
- Kdo bude zodpovědný za další podporu v rámci běžné třídy?

2

Investujte čas na samém začátku do úvodních setkání, vyplatí se to

Času ve škole není nikdy nazbyt. Časová investice do úvodního setkání může však ušetřit mnoho následných hodin strávených komunikací se zákonnými zástupci a řešením problémů. **Udělejte si čas.**

Jak uvádí ze svého pozorování a svých zkušeností s integrací ukrajinských žáků Daniel Kaiser, ředitel ZŠ Jižní IV. v Praze 4, v některých ukrajinských školách je pravděpodobně kladen větší důraz na vzdělávací než na výchovně-vzdělávací proces. Přestože v ukrajinské škole existují některá formální pravidla, jako např. nošení školních uniforem, žáci celou hodinu při výuce sedí apod., detailněji a flexibilněji výchovný proces pravděpodobně ne vždy probíhá (např. tvorba společných pravidel, připomínání jejich dodržování) a na žáky nemusí být každodenně působeno ve výchovném smyslu. Je proto potřeba v českém školním prostředí si s žáky a jejich rodiči průběžně vyjasňovat vzájemná očekávání a potřeby. Zdroj: [Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno | Zapojmevsechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](#)

Na začátku školního roku můžete **uspořádat uvítací setkání pro nově přichozí žáky a jejich zákonné zástupce, kde podáte základní informace o fungování české školy**. Vzhledem k tomu, že nově přichozí cizinci mají často problém s českým jazykem, neponechejte nic náhodě a přivítejte tlumočnicka. Hromadné setkání můžete doplnit o individuální setkání s třídním učitelem, které je nesmírně důležité pro navázání dobrých vztahů a vytvoření spolupráce mezi školou a rodinou. Cílem úvodního setkání je seznámení se s rodinou a se všemi okolnostmi, které mohou ovlivňovat vzdělávání žáka, vyjasnění požadavků školy, očekávání rodičů a navázání spolupráce. Pro některé rodiče to může být vůbec první kontakt s českým vzdělávacím systémem. Na setkání si vyhradte dostatek času, cca 60 minut, a vyberte klidné, příjemné místo.

Odpovězte si na otázky:

- Kdo bude zodpovědný za hromadné setkání se zákonnými zástupci nově přichozích žáků s OMJ?
- Kdo povede individuální rozhovor se zákonnými zástupci? Bude to třídní učitel nebo jiný pedagogický pracovník?

3

Nepředpokládejte, vysvětlujte chod vaší školy

Největší problémy v komunikaci způsobují domněnky. Pokud žák přichází z blízkého kulturního okruhu, škola může předpokládat, že pravidla školy a společnosti jsou stejná nebo podobná jako v zemi, ze které k nám přichází, a není potřeba nic vysvětlovat. Opak bývá často pravdou. **Poskytněte na začátku raději více informací než méně.**

Pokud žák nepříjde do školy, bývá to zpravidla učitel, kdo telefonuje rodičům, aby zjistil, co se děje. V případě nepřítomnosti dítěte v ukrajinské škole rodiče omluvenky automaticky nevypisují. V mnohých ukrajinských školách úplně stačí, když rodič učiteli pouze napíše SMS či zatelefonuje. Když je dítě nemocné, mělo by po ukončení nemoci učitelé přinést potvrzení od lékaře. Ukrajinský orgán sociálně-právní ochrany dětí školní absence neřeší tak, jak je tomu v Česku. Zdroj: [Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno | Zapojmevsechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](#)

Berte v potaz, že rodiny přicházející do České republiky z jiných zemí, nemají přístup k informacím o chodu vaší školy a o českém vzdělávacím systému, které jsou běžně známé rodičům z majoritní společnosti. Cizinci si v rámci komunity mohou předávat zkreslené informace. Jděte do podrobností a důkladně vysvětlujte všeobecně známé a banální informace. **Na úvodním hromadném setkání popište: způsob výuky v české škole, systém hodnocení vzdělávání a chování, harmonogram školního roku, plán školních akcí, informace o školní jídelně, informace o družině, informace o nabídce kroužků, webové stránky školy, systém Bakaláři, kontakty na pracovníky školy, funkce přípravné třídy, funkce školského poradenského zařízení (ŠPZ), funkce ŠPP.** Při formulaci informací zvažte data, která máte o rozdílnosti obou vzdělávacích systémů: zdroj Edu.cz: <https://www.edu.cz/ukrajinsky-vzdelavaci-system-a-distančni-vzdelavani-pro-ukrajince/>. Na individuálním setkání předejte: rozvrh hodin, seznam školních pomůcek a potřeb na VV a TV, školní řád, způsob omlouvání absencí, způsob domlouvání schůzek s učiteli a komunikace se školou.

Odpovězte si na otázky:

- Které informace byste jako zákonný zástupce v nové zemi potřeboval znát?
- Jakou formou zákonným zástupcům informace předáte? Formou prezentace v Power Pointu jako vytištěný materiál s hlavními body v češtině nebo v cizím jazyce či jako materiál zasláný e-mailem, aby si jej rodič mohl za pomoci překladače přeložit do rodného jazyka?

4**Jasně formulujte požadavky na žáky**

Důležitým aspektem komunikace se zákonnými zástupci je projevení empatie k jejich situaci spojené s přesídlením do nové země, ale zároveň nastavení pevného rámce komunikace a spolupráce se školou. **Projevte empatii, nastavte pravidla.**

České školy jsou daleko více propojené s rodiči, na Ukrajině pravděpodobně není tak výrazná kontrola studijních povinností ze strany rodičů. Žáci vypracovávají domácí úkoly v rámci družiny nebo pod dohledem pedagogů. (META, 2018)

Požadavky se mohou týkat těchto témat: příchod do školy, přezouvání, zajišťování pomůcek, používání mobilního telefonu ve škole, požadavky na chování žáka v hodinách a o přestávce, účast na školních akcích, způsoby hodnocení žáka, účast rodiny na domácí přípravě, způsob a četnost komunikace se školou.

Odpovězte si na otázky:

- Které informace jsou pro školu a rodinné zástupce zásadní?
- Jako formou informace předáte? Sepíšete Desatero, vytisknete ho nebo zašlete e-mailem?
- Necháte ho přeložit do cizích jazyků?
- Necháte rodiče Desatero podepsat na stvrzení toho, že byli seznámeni s obsahem?

5**Ujasněte si pravidla komunikace a způsob vyměňování informací**

Zákonní zástupci žáků mohou být zvyklí na jiný způsob komunikace, než probíhá v české škole. Často nemusí mít přístup k počítačovým technologiím nebo nemusí být zvyklí ohlašovat návštěvu školy předem. **Najděte společný kompromis.**

Ukrajínští rodiče nejsou zvyklí komunikovat s učiteli prostřednictvím e-mailu. Daleko více než v Česku se ve vzájemné komunikaci udržuje osobní nebo telefonický kontakt. Je běžné, že za učitelem přijdou bez ohlášení zeptat se na studijní prospěch svého dítěte. Stejně tak učitel, když potřebuje něco řešit, si zavolá rodiče na schůzku do školy. Třídní záležitosti řeší rodiče s učitelem přes WhatsApp skupiny. Zdroj: [Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno | Zapojmevsechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](#)

Dohodněte se se zákonnými zástupci žáka na vzájemně vyhovujícím způsobu komunikace se školou (telefon, e-mail, Google Classroom), zjistěte, kterými komunikačními technologiemi disponují. Poskytněte kontakt na odpovědnou osobu ve škole, nastavte četnost komunikace. Ujistěte se, že zákonný zástupce chápe, že osobní schůzku s pracovníkem školy musí domlouvat předem – prostřednictvím e-mailu, telefonu. Omezená znalost češtiny může způsobovat velké problémy v komunikaci a nedorozumění. Na první schůzku pozvěte raději tlumočnicka. Pokud u rozhovoru nemůže být tlumočnick, přizpůsobujte tempo řeči nerodilému mluvčímu češtině. V komunikaci pomáhejte nejen uzpůsobením tempa řeči, ale také pečlivou výslovností. Mluvte raději v jednodušších větách než ve složitých, květnatých souvětích. Dělejte pomlky, dejte rodiči čas, aby si slova mohl v hlavě přeložit a pochopil obsah. Při písemné komunikaci platí stejné zásady jako při verbální komunikaci – stručně, jasně, výstižně.

Odpovězte si na otázky:

- Ví rodič, na koho a s jakými problémy se může ve škole obracet?
- Ví škola, kdo z rodiny s ní bude komunikovat? Má všechny kontaktní informace?
- Které neziskové organizace mohou zajistit tlumočení?

6**Pracujte se žákem ve třídě**

Stejně důležitým aspektem jako nastavení spolupráce mezi rodinou a školou je začlenění žáka do třídy a školy. **Soustřeďte se na integraci** mezi české žáky.

Jak uvádí ze svého pozorování a svých zkušeností s integrací ukrajinských žáků Daniel Kaiser, ředitel ZŠ Jižní IV. v Praze 4, výuka v ukrajinské škole probíhá spíše frontálně, nejsou tolik zařazovány prvky kooperativního učení či projektové výuky. S tím může souviset neporozumění ukrajinských žáků, která aktivita se právě ve výuce v české škole odehrává, nesprávné vyhodnocení situace a z toho vyplývající neobvyklé nebo rušivé chování.

Promluvte si s třídou o potřebě spolupráce a pomoci nově příchozímu žákovi. Dohodněte se, kdo bude dělat „průvodce“. Při vstupu do nové školy se děti obávají nejen neznámého prostředí, ale také toho, zda se dokážou zapojit a najít si kamarády. Je velmi důležité, aby na počátku měly někoho, kdo je novým prostředím provede, seznámí je s chodem školy, pomůže jim v rámci výuky a představí je spolužákům. Ideálním průvodcem je český žák, který jim pomůže s češtinou a zároveň jim bude modelovat žádoucí chování ve škole. Základem je vždy dobrovolnost. Nikdy nenuťte žáka jenom proto, že pochází ze stejného jazykového prostředí. Průvodce pravidelně obměňujte. Vysvětlení pravidel třídy se dá pojmout kreativně (např. v hodině výtvarné výchovy žáci vytvoří ilustrovaný komiks nebo pravidla vysvětlí pomocí dramatizace). Ověřte si, zda žák třídním pravidlům chování rozumí.

Odpovězte si na otázky:

- Zná žák pravidla školy a třídy a rozumí jim?
- Má žák možnost se aktivně zapojit do činností spolu s celou třídou?

7**Podporujte pozitivní chování žáků**

Prevence se ukazuje jako cesta k dlouhodobě dobrému klimatu školy a třídy. Posilováním pozitivního chování potlačujete nežádoucí projevy. **Zamyslete se, jak podporujete pozitivní chování.**

Pokud učitel ve své třídě nastaví způsoby, jak upevňovat vhodné chování, ušetří velké množství času stráveného řešením nevhodného chování, které může věnovat výuce. Současně výrazně omezí stresové situace, které v žácích vyvolávají obranné reakce, zvyšují problémové chování a také snižují schopnost žáků soustředit se na učivo a efektivně se vzdělávat. Hlavní složkou preventivní podpory chování ve třídě i celé škole je časté upevňování vhodného chování pomocí konkretizované pochvaly žáka nebo skupiny žáků. Důležitou součástí podpory pozitivního chování je i nezraňující reakce na nevhodné chování. Využíváme behaviorální techniky usměrňování chování. Nikdy nekritizujeme osobu žáka jako celku. Poukazujeme na konkrétní příklady jeho chování, které jsou nepřijatelné, sdělíme důvod nepřijatelnosti a následky opakování takového chování. Sledujeme spouštěče nepřijatelného chování a vedeme si záznamy. Vypracujeme plán podpory pozitivního chování. Více na:

<http://katalogpo.upol.cz/socialni-znevychodneni/intervence/4-3-8-zvladani-narocneho-chovani/>

Odpovězte si na otázky:

- Jak podporujete pozitivní klima školy a třídy?
- Jak podporujete pozitivní chování?
- Jak reagujete na nežádoucí chování?

8

Zapojte ŠPP

Někdy máte pocit, že jste udělali vše, ale nežádoucí chování neustupuje. Zbývá jediné. **Spojte se s odborníkem.**

Ještě před nedávnem na Ukrajině nikdo neřešil vzdělávací potřeby u dětí se specifickými poruchami učení. Tyto děti byly považovány za „slabší“ a nedostávaly žádnou specializovanou péči. Dnes se o podpoře těchto dětí mluví a postupně se zavádí do škol. Vše je ale teprve na počátku. Poradny zatím pomalu vznikají v Kyjevě, na ostatních místech podpora neexistuje. Zdroj: [Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno | Zapojmevšechny.cz \(zapojmevsechny.cz\)](https://www.zvyklosti.cz)

Pokud jste si jisti, že jste rodině a žákovi podali pomocnou ruku, poskytli veškeré informace, nastavili způsob komunikace, podporujete žákovu integraci, a nežádoucí chování přesto přetrvává, konzultujte problém s odborníky. Nežádoucí chování může být spojenou s řadou pro nás neznámých okolností – přesídlení do nové země, traumatizace, poruchy chování, ADHD, reakce na neznalost jazyka.

Odpovězte si na otázky:

- V jakých situacích se nežádoucí chování projevuje?
- Co může být spouštěčem?
- Na koho ze ŠPP se můžete obrátit?

9

Hledejte podporu mimo školu

I když se může zdát, že vše leží na bedrech školy, nemusí tomu tak být. Ve Vašem okolí je řada organizací, které Vám mohou pomoci. **Hledejte pomoc.**

V každém kraji se nachází organizace, které řeší problematiku integrace cizinců, nabízí interkulturní pracovníky, překladatele nebo tlumočníky. Možné je též se obrátit na krajská pracoviště NPI ČR nebo konzultovat problematiku se ŠPZ, v nutném případě i s OSPOD.

Odpovězte si na otázky:

- Víte, které organizace podporující integraci cizinců u vás v kraji?
- Máte všechny potřebné kontakty?

10

Výchovná opatření až nakonec

Výchovná opatření a snížené známky z chování se na první pohled mohou zdát jako nejjednodušší a nejrychlejší způsob řešení výchovných problémů. Obvykle mají funkci trestající, ale neřeší podstatu problému a důvody nežádoucího chování. **Zvažte, kdy a jak je použít.**

Pokud jste si jisti, že jste zákonným zástupcům a žákovi poskytli veškerou podporu při nástupu do školy, důkladně jim vysvětlili fungování české školy i nároky na ně kladené, vysvětlili jim zásady chování v české škole, konzultovali jste problém se členy ŠPP, nezbývá než přistoupit k výchovným opatřením. Všem žákům by mělo být měřeno stejným dílem nezávisle na tom, zda jsou rodilí Češi nebo pocházejí z jiných zemí.

Odpovězte si na otázky:

- Poskytla škola žákovi a jeho zákonným zástupcům dostatečnou podporu při objasnění nároků kladených na žáka?
- Co od výchovných opatření a snížených známek z chování očekáváte?

Použité zdroje:

Bernkopfová, Michala et al. Průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem pro základní školy. Praha: UK, 2019.

Kourkzi, A. Krabička první záchrany: první dny a týdny s žákem bez znalosti češtiny ve třídě: NPI ČR, 2021. Dostupné z: <https://cizinci.npi.cz/wp-content/uploads/2021/06/tisk-KPZ-PU-01.pdf>

Ukrajina. [online]. META, o. s. Dostupné z: https://inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/ukrajina_dbkvs_0.pdf

Zvyklosti ve školách na Ukrajině: udělejte si jasno. [online]. NPI ČR, APIV B. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/zvyklosti-ve-skolach-na-ukrajine-udelejte-si-jasno>

Podpora pozitivního chování žáků ve škole. [online]. Podpora řízení školy online. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/cz/aktuality/pozitivni-podpora-chovani-zaku-ve-skole.a-7110.html>

Supporting Positive Behaviour in Alberta Schools. [online]. Alberta education. Dostupné z: <https://www.learnalberta.ca/content/inspb1/html/introduction.html>

Deset zásad komunikace s rodičem z odlišného kulturního prostředí. [online]. NPI ČR, 2020. Dostupné z: <https://cizinci.npi.cz/integrace/>